

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

PHẠM THỊ THU HOÀI

ĐẶC ĐIỂM TIÊU THUYẾT SAO MAI

LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ, VĂN HÓA VÀ VĂN HỌC VIỆT NAM

Thái Nguyên – 2018

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

PHẠM THỊ THU HOÀI

ĐẶC ĐIỂM TIỂU THUYẾT SAO MAI

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 8.220.121

LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ, VĂN HÓA VÀ VĂN HỌC VIỆT NAM

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS Nguyễn Đức Hạnh

Thái Nguyên – 2018

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu do tôi thực hiện dưới sự hướng dẫn của PGS.TS Nguyễn Đức Hạnh. Các số liệu trích dẫn đều có nguồn gốc rõ ràng.

Các kết quả nghiên cứu trong luận văn đều trung thực và chưa từng được công bố ở bất kỳ công trình nào khác.

Thái Nguyên, tháng 4 năm 2018

Tác giả luận văn

Phạm Thị Thu Hoài

LỜI CẢM ƠN

Để hoàn thành luận văn thạc sĩ với đề tài **Đặc điểm tiểu thuyết Sao Mai**, chúng tôi nhận được sự giúp đỡ của rất nhiều cá nhân và tập thể.

Tác giả luận văn xin trân trọng cảm ơn Ban Giám hiệu, Khoa Sau đại học, Khoa Báo chí – Truyền thông và Văn học, Trường Đại học Khoa học, Đại học Thái Nguyên và các Thầy, Cô giáo đã trực tiếp giảng dạy, giúp đỡ trong suốt quá trình học tập, nghiên cứu và hoàn thành chương trình đào tạo thạc sĩ chuyên ngành Văn học Việt Nam khóa 2016-2018.

Đặc biệt, tác giả xin được bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới PGS.TS Nguyễn Đức Hạnh, người đã luôn tận tình hướng dẫn, chỉ bảo trong suốt thời gian tác giả nghiên cứu và hoàn thành luận văn; chân thành cảm ơn tới nhà giáo Tân Khải Dũng cùng gia đình đã giúp đỡ tác giả trong quá trình thu thập tài liệu để phục vụ cho việc thực hiện đề tài luận văn.

Cuối cùng, xin chân thành cảm ơn Ban Giám hiệu trường THPT Kim Động, Hưng Yên đã tạo mọi thuận lợi cho tác giả trong thời gian học tập và nghiên cứu; xin gửi lời cảm ơn những người thân trong gia đình, bạn bè, đồng nghiệp đã giúp đỡ, động viên tác giả hoàn thành luận văn.

Thái Nguyên, tháng 4 năm 2018

Tác giả luận văn

Phạm Thị Thu Hoài

MỤC LỤC

Trang

TRANG BÌA PHỤ	
LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN	ii
MỤC LỤC	iii
PHẦN MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài	1
2. Lịch sử vấn đề	2
3. Đối tượng và mục tiêu nghiên cứu	7
4. Nhiệm vụ và phương pháp nghiên cứu	8
5. Phạm vi nghiên cứu	9
6. Cấu trúc của luận văn	9
7. Đóng góp của luận văn	9
PHẦN NỘI DUNG	10
CHƯƠNG 1. TIỂU THUYẾT SAO MAI TRONG SỰ VẬN ĐỘNG CỦA	
TIỂU THUYẾT VIỆT NAM HIỆN ĐẠI	10
1.1. Khái quát về tiểu thuyết Việt Nam hiện đại	10
1.1.1. Giai đoạn 1945 - 1954	10
1.1.2. Giai đoạn 1955 - 1965	11
1.1.3. Giai đoạn 1965 - 1975	12
1.1.4. Giai đoạn sau 1975	14
1.2. Vị trí và đóng góp của tiểu thuyết Sao Mai trong tiểu thuyết Việt Nam hiện đại	15
1.2.1. Cuộc đời và văn nghiệp Sao Mai	15
1.2.2. Quan điểm sáng tác của Sao Mai	18
1.2.3. Đề tài trung tâm trong tiểu thuyết của Sao Mai	20
Tiểu kết chương 1	22

CHƯƠNG 2. HIỆN THỰC XÃ HỘI VÀ CON NGƯỜI TRONG TIỂU THUYẾT SAO MAI.....	24
2.1. Hiện thực đời sống trong tiểu thuyết Sao Mai	24
2.1.1. Quan niệm nghệ thuật về hiện thực trong văn học	24
2.1.2. Quan niệm nghệ thuật về hiện thực xã hội trong sáng tác của Sao Mai... ..	26
2.2. Hình ảnh con người trong tiểu thuyết Sao Mai.....	30
2.2.1. Quan niệm nghệ thuật về con người trong văn học	30
2.2.2. Quan niệm nghệ thuật về con người trong tiểu thuyết của Sao Mai.....	32
2.2.3. Các kiểu dạng con người trong tiểu thuyết Sao Mai.....	35
Tiểu kết chương 2	58
CHƯƠNG 3. MỘT SỐ PHƯƠNG THỨC BIỂU HIỆN TRONG TIỂU THUYẾT SAO MAI.....	59
3.1. Nghệ thuật xây dựng cốt truyện trong tiểu thuyết Sao Mai.....	59
3.2. Nghệ thuật xây dựng nhân vật trong tiểu thuyết Sao Mai	65
3.2.1. Xây dựng nhân vật qua khắc họa ngoại hình	66
3.2.2. Xây dựng nhân vật qua miêu tả hành động và ngôn ngữ.....	69
3.2.3. Xây dựng nhân vật qua miêu tả đời sống nội tâm.....	72
3.3. Ngôn ngữ và giọng điệu nghệ thuật trong tiểu thuyết Sao Mai	75
3.3.1. Ngôn ngữ nghệ thuật	75
3.3.2. Giọng điệu nghệ thuật	82
Tiểu kết chương 3	90
PHẦN KẾT LUẬN.....	92
THƯ MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	95

PHẦN MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Sao Mai là một trong những gương mặt tiêu biểu của văn học Việt Nam hiện đại. Sự xuất hiện của ông trên văn đàn đã góp phần làm cho đời sống văn học của nước ta trở nên sôi nổi. Bằng tài năng và sự đam mê, trong 65 năm cầm bút, Sao Mai đã cho ra đời nhiều tác phẩm có giá trị được một số thế hệ người đọc đón nhận một cách hăm hở, nhiệt tình và quan trọng hơn cả là chúng được đánh giá khá cao. Từ truyện ngắn đầu tiên “*Uát*”, nhà văn đã được độc giả và giới phê bình quan tâm. Thực tế đời sống thôi thúc ngòi bút, Sao Mai bắt đầu một sự nghiệp viết đầy cảm hứng và sung sức của văn sĩ đồng rừng “*Ba Vì núi mới*”, “*Làng Cao*”, “*Sông rừng*” “*Tìm đất*”, “*Xanh mãi con đường*”....Sao Mai thực sự đã có được một vị trí quan trọng trên văn đàn. Với bút lực dồi dào trong sáng tác, Sao Mai đã để lại một gia tài văn học đồ sộ, đã có hơn 30 đầu sách văn học ở đủ các thể loại khác nhau: truyện ngắn, truyện kí đến tiểu thuyết, thơ, kịch, tiểu luận... đã ghi dấu trong nền văn học Việt Nam hiện đại về tư tưởng nghệ thuật cũng như cách viết, cách nghĩ đậm cá tính sáng tạo của nhà văn.

Sao Mai thành công với nhiều thể loại, nhưng một trong những đóng góp lớn nhất của nhà văn phải kể đến tiểu thuyết. Các tác phẩm của nhà văn mang hơi thở của cuộc sống thường nhật và đậm chất trữ tình. Thế giới nhân vật bình dị, đời thường, một lối kể chuyện tự nhiên mà thủ thỉ với tiếng nói hồn nhiên của bản thân sự sống, một thứ ngôn ngữ giàu hình ảnh, có những câu văn lạ đa nghĩa nhiều tầng được triển khai bằng những chi tiết nghệ thuật luôn bất ngờ đã tạo nên phong cách Sao Mai .

Sao Mai là một trong số những nhà văn đạt nhiều giải thưởng văn học. Đặc biệt, năm 2012 ông đã vinh dự được nhận giải thưởng nhà nước về văn học nghệ thuật. Tuy đường đời “*dịch dắc*” (Văn Chinh), lăn lộn với thực tế song Sao Mai vẫn không bao giờ quên nghề cầm bút, ngày đêm miệt mài sáng tác. Với ông văn và đời luôn song hành, Đỗ Ngọc Dũng đã khẳng định: *Ông vừa sống,*

vừa viết, vừa cống hiến những tác phẩm văn học nổi tiếng không chỉ cho Phú Thọ mà còn cho cả nước [6, tr.147]. Cuộc đời Sao Mai gắn chặt với sự nghiệp văn chương, và đã đạt được những thành công đáng ghi nhận. Ông viết văn rất sớm, ngay từ những năm còn rất trẻ, 22 tuổi đã xuất bản tập truyện có tên *Uất* (1946). Trước đó ông cũng đã viết nhiều bài báo luận bàn về *Chinh phụ ngâm*, *Cung oán ngâm khúc*, *Tỳ bà hành*, ... Những bài viết này đã được dùng trong việc dạy văn học trong nhà trường hồi đó.

Cho đến nay, chưa có một luận văn, chuyên khảo nào tìm hiểu toàn diện về sáng tác của Sao Mai nói chung, tiểu thuyết của Sao Mai nói riêng, đây là một sự đáng tiếc. Vì thế chúng tôi chọn đề tài **Đặc điểm tiểu thuyết Sao Mai**, với mong muốn góp một tiếng nói khoa học để đem lại cái nhìn khái quát về đặc điểm tiểu thuyết của Sao Mai, để làm rõ hơn vị trí của Sao Mai trong lịch sử văn học Việt Nam hiện đại cũng như sự đóng góp của nhà văn trong quá trình vận động và phát triển của tiểu thuyết Việt Nam hiện đại. Và đồng thời đây cũng là công trình tri ân của chúng tôi với một nhà văn có nhiều công sức bền bỉ âm thầm lặng lẽ cống hiến vì sự phát triển chung của nền văn học nước nhà. Là giáo viên giảng dạy môn văn, sau khi nghiên cứu xong đề tài này, chúng tôi sẽ có thêm tri thức bổ ích để giảng dạy tốt hơn phần văn học Việt Nam hiện đại trong nhà trường

Nếu luận văn nghiên cứu về “Đặc điểm tiểu thuyết Sao Mai” thành công, chúng tôi hi vọng sẽ góp thêm một tư liệu tham khảo bổ ích cho công tác giảng dạy và học tập phần Văn học Việt Nam hiện đại trong nhà trường các cấp, cho những ai muốn tìm hiểu về thành tựu và hạn chế của bộ phận văn xuôi Việt Nam hiện đại.

2. Lịch sử vấn đề

Sao Mai - Nhà văn có sức sáng tạo bền bỉ, ông đã thể hiện tài năng và tâm huyết của mình qua nhiều thể loại trong đó tiểu thuyết là thể loại có những thành tựu nổi bật nhất. Để có được điều đó, Sao Mai đã tạo cho mình một con đường,

một lối viết riêng với những trang văn tinh tế mang đầy cá tính sáng tạo và có sức lay động lòng người. Tuy nhiên, số lượng các công trình nghiên cứu về cuộc đời và sự nghiệp của Sao Mai chưa nhiều, chủ yếu chỉ là những bài viết, bài tham luận nhỏ lẻ in trên các báo, tạp chí và các trang web. Xem xét nội dung các bài viết, các công trình nghiên cứu chúng tôi chia thành hai nhóm sau:

2.1. Những bài viết, công trình nghiên cứu về cuộc đời, sự nghiệp sáng tác của nhà văn Sao Mai.

Hàng loạt các bài viết, những bài đăng trên báo mang tính giới thiệu, đánh giá về cuộc đời và sự nghiệp sáng tác của Sao Mai. Đó là các bài viết của các tác giả như: Phương Quý với bài *Nhà văn Sao Mai và hai “nội tướng”* (Báo Kiến thức gia đình, số 226), Doãn Anh với bài *Nghĩ về một vì Sao Mai lướt qua Lối nhỏ thế gian...* Bài viết đã khái quát về cuộc đời và sự nghiệp của Sao Mai, trong đó có đoạn: *Cuộc đời ông có cái gì như là đến từ Chinh phụ ngâm “chàng trẻ tuổi muốn làm hào kiệt/ xếp bút nghiên theo việc đao cung”; như là đến từ thơ Nguyễn Bính “giày cỏ gươm cùn ta đi đây” (Hành phương Nam); như là trong Tống biệt hành để buộc “mẹ thà coi như là hạt bụi, chị thà coi như là chiếc áo bay” [6,tr.65].*

Tại lễ mừng thọ Sao Mai 80 tuổi (2004) Đỗ Ngọc Dũng với bài *Vài nét tóm tắt về nhà văn Sao Mai* đã viết: *“Ông là một trong số ít các nhà văn vật lộn với cuộc sống mưu sinh đầy vất vả. Nhưng cũng chính cuộc sống ấy đã cho ông vốn thực tế để sáng tác. Mỗi trang văn của ông đều thấm đẫm mồ hôi và nước mắt và nếu không có sự xả thân với thực tế làm sao ông có các tiểu thuyết như: Làng Cao, Sông rừng, Ba Vì núi mới, Mắt chim le, Tiếng gọi rừng xa... cùng hàng trăm truyện ngắn khác” [6, tr.97].* Nguyễn Văn Sáng tại Hội thảo *“Sao Mai – Văn chương và cuộc đời”* cũng đã khẳng định cuộc đời văn nghiệp của Sao Mai: *“Có thể nói gần cả cuộc đời, sự nghiệp văn chương của nhà văn Sao Mai đã cống hiến cho vùng Đất Tổ. Mặc dù trải qua nhiều năm tháng khó khăn ở nhiều cương vị, công tác khác nhau, từ hoạt động cách mạng, tham gia các*

phong trào của Việt Minh trong kháng chiến, đến viết văn, làm báo, rồi đưa gia đình lên khai hoang ở vùng núi Thanh Sơn. Song dù trong điều kiện, hoàn cảnh nào, nhà văn Sao Mai vẫn kiên trì vượt lên, vừa xây dựng phát triển kinh tế gia đình, vừa sáng tác văn học.” [6, tr.151].

Bàn về sự lao động nghệ thuật đầy khổ công của Sao Mai, nhà thơ Hữu Thỉnh trong bài viết *Văn chương và cuộc đời nhà văn Sao Mai* những bài học quý giá tại Hội thảo khoa học Sao Mai – Văn chương và Cuộc đời tiếp tục khẳng định: “ Sao Mai luôn vượt lên vượt qua bao gian khổ để sống và để viết. Ông thâm nhập thực tế bằng việc đánh cược cuộc đời mình lẫn lộn với cuộc sống. Đối với ông không có thứ văn chương tưởng tượng trong bốn bức tường, xa lạ với quần chúng, với nhân dân. Đã từng ăn cám để tồn tại, đã từng phiêu du khắp nơi để sống, đã từng đấm đuổi với bao mối tình để yêu, đã từng phải “cải tạo lao động”, ấy vậy mà Sao Mai vẫn lạc quan, tin tưởng, yêu đời và viết. Ông là tấm gương sáng của bài học “Nhà văn phải gắn bó máu thịt với nhân dân” [6, tr.159].

Có thể thấy, Sao Mai là một người nghệ sĩ tinh tế và sâu sắc trong cảm hứng sáng tạo, trong cách viết ham tìm kiếm cái mới, ông đã âm thầm bao năm vật lộn trong sáng tác để làm sao cho văn mình không cũ, tạo một dấu ấn đặc sắc Sao Mai.

2.2. Những bài viết, công trình nghiên cứu về tác phẩm của nhà văn Sao Mai.

Với Sao Mai cuộc đời và sự nghiệp văn chương luôn gắn bó song hành với hành trình lịch sử của quê hương, đất nước, nhà văn đã nhập cuộc hết mình với cuộc sống, với nhân dân. Đỗ Ngọc Dũng trong bài diễn văn khai mạc Hội thảo Sao Mai – văn chương và cuộc đời đã khẳng định: Tác phẩm của ông đều bám sát và phản ánh chân thực sinh động của cuộc sống, phục vụ nhiệm vụ chính trị trong mỗi thời kỳ .Ví như: Thời Hà Nội chiếm có: *Nhìn xuống* (tiểu thuyết), Thời cưỡng ép di cư có: *Trại di cư Pa gốt Hải Phòng* (phóng sự), thời